

Сергій КРЕМІНСЬКИЙ,
учитель історії та права
лицею №11 м.Хмельницького

*історична та
громадянська
освітня галузь*

Ситуативне моделювання та ситуативні ігри на уроках правознавства в НУШ

Сучасний етап розвитку українського державотворення вимагає докорінного переосмислення підходів до правового виховання молоді. Реформування освітньої системи України в руслі концепції Нової української школи висуває нові вимоги до методів викладання шкільних дисциплін, зокрема правознавства. Концепція НУШ визначає однією з ключових компетентностей громадянську та соціальну, що безпосередньо пов'язано з викладанням правознавства.

Правознавство як навчальний предмет має особливе значення для соціалізації особистості, адже право супроводжує людину впродовж усього життя – від навчання у школі до професійної діяльності та повсякденних побутових ситуацій. Перший підробіток, онлайн-покупки, власний контент у соцмережах – усе це стається ще до повноліття і є повноцінними правовими відносинами, де важливо розуміти власні права та обов'язки.

Сучасний освітній процес має бути спрямований не лише на передачу теоретичних знань, а й на формування в учнів здатності застосовувати ці знання в реальних життєвих ситуаціях. Традиційні лекційні методи часто не забезпечують належного рівня залученості учнів, залишаючи правові норми сухими теоретичними конструктами. Тому виникла нагальна потреба у впровадженні методів, що дозволяють «прожити» правову норму, серед яких провідне місце посідає ситуативна гра, адже ефективне навчання неможливе без пошуків шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів. Діти повинні не тільки засвоїти певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями, міркувати. А досягти цього можна лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність. До них належать: дидактичні ігри, ігрові ситуації, цікавинки, завдання творчого характеру, нестандартні завдання.

Тому метою статті є обґрунтування методичної ефективності ситуативних ігор та ситуативного моделювання як інструментів формування правової компетентності та практичних навичок правозастосування в учнів контексті пілотування НУШ.

Ситуативна гра – це метод активного навчання, що передбачає імітаційне моделювання конкретних життєвих обставин, які мають юридичне значення, з метою її аналізу, розв'язання правового конфлікту або реалізації

законного інтересу. У контексті викладання правознавства ситуативні ігри дозволяють учням «прожити» різноманітні правові колізії, навчитися застосовувати норми права в конкретних обставинах.

Дослідження, пов'язані з розробкою і впровадженням нових технологій, в основу яких покладено застосування ігор, свідчать про наявність у них значних можливостей щодо підвищення ефективності навчання. Методологічна цінність ігрового моделювання полягає у створенні «безпечного середовища» для помилок: на відміну від реального життя, де правова помилка може призвести до санкцій, у грі учень має можливість проаналізувати наслідки своїх дій без реальних правових втрат.

НУШ – середовище інтегрованого навчання, де діти розвивають навички, які стануть необхідними в житті більше, ніж підруникова теорія. Такий підхід отримав назву діяльнісного, а його ідеї мають місце в основах Державного стандарту базової середньої освіти. Діяльнісний підхід – це метод навчання, завдяки якому дитина не отримує знання у готовому вигляді, а здобуває їх саме у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

Основні характеристики діяльнісного підходу, які реалізуються через ситуативні ігри:

- активність учнів – вони є активними учасниками навчального процесу, а не пасивними слухачами;
- самостійність – учні самостійно шукають інформацію, аналізують її та роблять висновки;
- практична спрямованість – навчання пов'язане з практичним застосуванням знань у реальних ситуаціях;
- дослідницька діяльність – учні проводять дослідження, аналізують правові казуси;
- розвиток критичного мислення – учні вчать аналізувати, оцінювати та критично мислити.

Особливе місце ситуативні ігри посідають у реалізації наскрізної лінії «Громадянська відповідальність». Це корелює з положеннями Закону України «Про освіту», де наголошується на формуванні відповідального громадянина. Ситуативна гра виступає не просто методичним прийомом, а фундаментом для формування правової культури особистості.

Розглянемо психолого-педагогічні аспекти застосування ігрових методів на уроках правознавства. Для дітей

гра – передусім захоплююче заняття, тому використання ігрових методів у правознавстві сприяє розвитку медіаграмотності та інформаційної гігієни: учні працюють з державними реєстрами, офіційними порталами, відокремлюючи актуальну редакцію закону від застарілої.

Класифікація ситуативних ігор на уроках правознавства

Для систематизації навчального процесу та досягнення максимального дидактичного ефекту застосовується класифікація ігрових методів за ступенем складності моделювання, кількістю учасників та часовим регламентом. Відповідно до стандартів НУШ, на уроках правознавства ігри мають бути адаптовані до різних етапів засвоєння матеріалу.

1. Бліц-ігри та експрес-ситуації. Ці ігри розраховані на 5–10 хвилин і спрямовані на відпрацювання конкретної правової норми. Ефективною формою є «Юридична п'ятихвилинка», де вчитель пропонує фабулу реального правопорушення, а учні в ролі «чергового юриста» мають миттєво кваліфікувати діяння за галуззю права. Сюди ж відносяться «Правові асоціації», «Вірю – не вірю», термінологічно-цифрова розминка, ігри «Семафор», «Історична мозаїка».

2. Рольові ігри. Рольові ігри є найпоширенішим видом ситуативних ігор. Вони передбачають розподіл ролей між учнями відповідно до змодельованої правової ситуації (суддя, прокурор, адвокат, позивач, відповідач). Кожен учасник отримує картку з описом ролі, де чітко вказані межі повноважень та цілі. Приклади: «Оренда житла», «Працевлаштування неповнолітнього». Особливістю викладання правознавства є те, що цікавий та змістовний урок неможливо провести без інтерактивних технологій, які ґрунтуються на діалозі та моделюванні ситуацій вибору.

3. Ігри-моделювання та імітаційне моделювання складних правознавчих процедур. Ігри передбачають відтворення певних правових процедур або процесів: процедури укладання договору купівлі-продажу, реєстрації підприємства, звернення до суду. Масштабні ігри можуть тривати цілий урок або спарене заняття:

- «Судове засідання» – розгляд цивільної справи, розподіл ролей, підготовка процесуальних документів відповідно до ЦПК України;

- «Моделювання виборів» – етапи від реєстрації кандидатів до підрахунку голосів;

- «Засідання Верховної Ради» – обговорення та прийняття законопроекту в трьох читаннях;

- «Міжнародний арбітраж» – моделювання роботи ЄСПЛ у сфері прав людини.

Практичне завдання – скласти договір купівлі-продажу старого велосипеда чи обміну ігровою приставкою – вчить фіксувати домовленості документально.

4. Метод «Шести капелюхів» (Е. де Боно). Це рольова гра для розгляду проблеми з шести поглядів: білий (факти й цифри), жовтий (позитивні аспекти), чорний (ризики й недоліки), червоний (емоції), зелений (креативні ідеї), синій (модератор). Метод підходить для аналізу складних правових ситуацій, де важливо врахувати різні точки зору.

При використанні ситуативних ігор варто дотримуватися методики проведення ситуативних ігор, зокрема етапів підготовки.

Етапи підготовки та проведення

Етап 1. Проектування та підготовка. Визначення мети та завдань гри; добір реалістичної правової ситуації з правовою дилемою, що відповідає темі уроку та віку учнів; підготовка «пакета документів» (витяги з нормативних актів, картки ролей, критерії оцінювання); зонування простору класу; розподіл ролей з урахуванням темпераменту та вподобань учнів (інклюзивність, дитиноцентризм НУШ).

Етап 2. Введення в гру та інструктаж. Ознайомлення з правилами «правового поля», регламентом виступів та етичними вимогами для запобігання деструктивній поведінці.

Етап 3. Власне моделювання. Учні виконують дії відповідно до ролей; вчитель мінімізує втручання, фіксує ключові моменти та помилки. За потреби фасилітатор може ввести «новий юридичний факт», щоб стимулювати активність.

Етап 4. Дебрифінг (аналіз та рефлексія). Дворівневий аналіз: емоційний (почуття в ролі) та когнітивно-юридичний (правильність застосування норм, співвіднесення з реальною правовою системою України). Обговорення досягнення справедливості та наслідків подібного рішення в житті.

Етап 5. Оцінювання. У системі НУШ оцінювання має бути формульним. Оцінюються знання норм, навички аргументації, вміння слухати опонента, дотримання процедури, командна робота. Доцільно самооцінювання та взаємооцінювання.

При проведенні уроків історії та правознавства пройшли практичну перевірку ряд ситуативних ігор, які виявилися найефективнішими:

«Захист прав споживача» – ситуація: навушники, куплені в магазині, зламалися; продавець відмовляє через неповнолітній вік. Завдання: розіграти діалог з посиланнями на Закон «Про захист прав споживачів» та Цивільного кодексу України.

«Авторське право в інтернеті» – один учень використав вірш іншого для відеоблогу без дозволу. Завдання: знайти юридично правильний спосіб розв'язання конфлікту.

«Судове засідання» – розгляд цивільної справи про відшкодування шкоди, завданої неповнолітнім; ролі згідно з ЦПК України.

Вагоме місце при проведенні ситуативних ігор займає методика оцінювання в контексті НУШ, адже це безперервний процес збору інформації про навчання учнів із зворотним зв'язком для покращення успішності. Критерії оцінювання доцільно роз'яснювати учням або розробляти разом із ними.

1. Метод триангуляції (триєдині свідчення): збір доказів із трьох джерел – спостереження за учнями під час гри; бесіди (обговорення навчання, успіхів та викликів); продукти (результати гри, документи, презентації).

2. Матричне оцінювання: окремі бали за знання правової норми, дотримання процедури, ораторське мистецтво, етичну поведінку – що стимулює всебічний розвиток відповідно до філософії НУШ.

Проведення ситуативних ігор варто враховувати основні переваги, а саме:

- підвищення мотивації до вивчення правознавства;
- формування практичних навичок застосування правових норм;
- розвиток критичного мислення та навичок прийняття рішень;
- соціалізація, формування комунікативних компетентностей;

- створення ситуації успіху для учнів із різним рівнем підготовки;

- подолання психологічного бар'єру перед офіційними інстанціями.

Отже, правознавство перестає бути абстрактною теорією і стає щоденною життєвою навичкою та дієвим інструментом, адже ситуативні ігри та ситуативне моделювання є ефективними методами навчання правознавства в Новій українській школі, які повністю відповідають засадам компетентнісного та діяльнісного підходів. Вони дозволяють моделювати реальні правові ситуації, розвивати критичне мислення, формувати практичні навички застосування правових норм та сприяють соціалізації учнів.

Використання ситуативних ігор потребує від учителя ретельної підготовки, чіткого планування та володіння методикою проведення. Результат – формування в учнів життєво необхідних правових компетентностей – виправдує затрачені зусилля.

Використані джерела

1. Державний стандарт базової середньої освіти: постановва Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF> (дата звернення: 15.03.2025).

2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.

3. Ігрові елементи на уроках правознавства як метод підвищення результативності навчання. На Урок. URL: <https://naurok.com.ua> (дата звернення: 15.03.2025).

4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-realizaciyi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-reformuvannya-zagalnoyi-serednoyi-osviti-nova-ukrayinska-shkola-na-period-do-2029-roku> (дата звернення: 15.03.2025).

5. Комаров Ю. С., Крамаренко С. Г. Інтерактивні методи навчання на уроках історії та правознавства. Історія в школах України. 2015. № 4. С. 12–18.

6. Мариновська О. Б. Технологія ситуативного моделювання: методичний посібник. Івано-Франківськ: ОІППО, 2021. 88 с.

7. Марковська М. 8 цікавих технік, як оцінювати учнів, і що треба врахувати. Нова українська школа. 2022. URL: <https://surl.li/qarxkg> (дата звернення: 15.03.2025).

8. Наровлянський О. Д. Основи правознавства: підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Грамота, 2017. 256 с.

9. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності учнівської молоді в умовах НУШ. Український педагогічний журнал. 2019. № 1. С. 45–54.

10. Правознавство у 9 класі: як на практиці навчити підлітків захищати свої права. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua> (дата звернення: 15.03.2025).

11. Титаренко М. Тренуємо креативне мислення в учнів: добірка вправ. Нова українська школа. 2024. URL: <https://surl.li/ssnvjg> (дата звернення: 15.03.2025).

12. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. 560 с.

13. Фрейман Г. О. Активні методи навчання правознавства: теорія і практика. Харків: Основа, 2010. 176 с.